

Corona Dashboard Gedragsindicatoren

Voorliggend stuk betreft een voorstel voor vulling van het corona-dashboard van de Rijksoverheid met gedragsindicatoren. Sinds mei worden er door het RIVM driewekelijkse survey gehouden om de compliance in de bevolking ten aanzien van de gedragsmaatregelen te monitoren en verklaren. De surveys zijn telkens een intensieve en uitgebreide meting, die qua opzet minder geschikt zijn als kort-cyclische meting naar de opvolging van gedragsregels en draagvlak voor deze regels doen ten behoeve van het dashboard. Bovendien zorgt het longitudinale karakter van deze cohortmeting door uitval in de respons voor selectie op de onderzoeksgroep. Opvolgende representatieve cross-sectionele metingen zijn beter geschikt om het dashboard te vullen. Het meetinstrumentarium en onderdelen van de vragenlijst van de genoemde surveys zijn natuurlijk wel goed bruikbaar.

Aanleiding

Het Corona-dashboard van de Rijksoverheid (<https://coronadashboard.rijksoverheid.nl/>) geeft informatie over de ontwikkeling van het coronavirus in Nederland. Inmiddels hebben we de overgang gemaakt van de fase van een intelligente lock-down naar de fase van verantwoorde versoepeling, ofwel de fase van de anderhalve meter samenleving. Daarmee verbreedt ook de aandacht zich van de corona-indicatoren als IC-opnames en overlijden naar een breder pallet van indicatoren (waaronder gedragsindicatoren) die voorwaardelijk zijn voor de verspreiding van het virus en zo de continuering van de versoepelingen. Bij gedrag gaat het dan bijvoorbeeld om de volgende vragen: 1) houden we voldoende afstand? 2) wassen we de handen vaak genoeg en voldoende goed? 3) blijven we thuis bij (verkoudheids-)klachten 4) hoe staat het met de bereidheid tot thuisisolatie na een positieve test 5) hoe staat het met de bereidheid om te laten testen? 6) gaan mensen daadwerkelijk testen bij 1 of meer klachten? VWS heeft gevraagd om te verkennen of en met welke indicatoren op het corona-dashboard ook informatie over ontwikkelingen in de naleving van en/of het draagvlak voor deze gedragsregels beschikbaar kan worden gemaakt. Naleving van gedragsregels geeft directere cijfers, maar aanpassing van beleid t.a.v. gedrag kan trendbreuken in de meting veroorzaken. Draagvlakmeting is daar minder gevoelig voor, maar geeft weer een indirectere relatie met de naleving.

Vraagstelling

Over de exacte vraagstelling zullen in komende dagen nog nadere afspraken moeten worden gemaakt met VWS en mogelijk met de modellers van CIB. Bijvoorbeeld over de vraag welke indicatoren precies belangrijk worden gevonden en hoeveel indicatoren inzicht kunnen bieden. Daarbij zijn drie aandachtgebieden te onderscheiden:

- Gedragsvoorspellende indicatoren: Hoe zit het met draagvlak voor maatregelen, de ervaren moeilijkheid, de gepercipieerde betekenis en zin van maatregelen.
- Risicogedrag: hoeveel contacten (hoe vaak naar de kroeg, naar sportclub, aantal groepsafspraken), en hoeveel risico per contact (handen wassen, niezen in mouw, 1,5 meter afstand).
- Omgaan met risico's: alertheid om te laten testen, bereidheid te laten testen, thuisblijven bij C-indicatie, bereidheid tot thuisisolatie.

Naast een blok van standaardvragen, waar gedurende de looptijd geen aanpassingen aan zullen worden gedaan om trendbreuken te voorkomen, kan ruimte gereserveerd worden voor een enkele ad hoc vragen die gebruikt kunnen worden om actuele issues te monitoren. Uitkomsten uit deze ad hoc vragen kunnen niet hun weg vinden naar het dashboard, maar kunnen bijvoorbeeld wel gebruikt worden voor duiding in voortgangsbrieven.

Naast de bepaling van de indicatoren is ook van belang te bepalen welke diepte de gewenste informatie moet hebben. Vanuit het oogpunt van het mogelijk ontstaan van regionale haarden is het wellicht van belang om uitsplitsingen te kunnen maken naar regio. Vanuit het oogpunt van risicovol gedrag is het mogelijk gewenst om bepaalde groepen in de samenleving intensiever te volgen. Vanuit het oogpunt van kwetsbaarheid is het tegelijkertijd mogelijk van betekenis om juist ook veranderingen in risicogedrag en omgaan met risico's te volgen bij meer kwetsbare groepen. De bepaling wat gewenst is heeft gevolgen voor steekproefgrootte, de frequentie van meten, intensiteit en het betrouwbaarheidsniveau waarop gemeten moet worden.

Relatie met verlengde inzet CGU

Als onderdeel van het voorstel voor voortzetting corona gedragsonderzoek vanuit het RIVM bij deze een mogelijke aanpak op hoofdlijnen voor vulling van het dashboard met gedragsindicatoren met een begroting voor de daarmee gepaard gaande activiteiten. Daadwerkelijke realisatie zal mede afhangen van de uiteindelijke frequentie, breedte en diepte van de benodigde indicatoren-set voor het dashboard die afgesproken worden. Ook aan de kant van de planning betreft het een schatting zo goed als op dit moment mogelijk. Die is namelijk afhankelijk van snelheid van

bepaling van indicatoren en doelgroepen, mogelijkheden dataverzameling uit te besteden, en meer.

Naar een eerste ontwerp: twee sporen

Sinds april wordt er door het RIVM en de GGD'en elke drie weken een vragenlijstonderzoek uitgevoerd om de compliance in de bevolking ten aanzien van de gedragsmaatregelen en de factoren die daarmee samenhangen te monitoren. Het betreft hier een intensief en groot longitudinaal onderzoek onder 50 tot bij aanvang 90 duizend Nederlanders, onder andere via de GGD-panels. De verwachting is dat deze in het najaar nog drie maal zal plaatsvinden met grotere intervallen, vervolgens in januari 2021 nog een keer. Deze vragenlijst betreft geen representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking, maar geeft wel indicaties en ondersteunt het beter begrijpen van het gedrag om hierop te kunnen interveniëren.

Het ligt voor de hand om naast dit eerste spoor aanvullend als tweede spoor een (3 wekelijkse) compacte (cross-sectionele) meting te doen op de benodigde indicatoren. Als we deze compacte metingen qua inhoud, vraagstelling en meetinstrumentarium, aansluiten op de al geplande uitgebreide surveys, leveren beide, elkaar aanvullende (verdiepende en eventueel validerende) informatie. Voor een betrouwbare trend in het dashboard kunnen beide sporen echter niet door elkaar worden gebruikt.

Het voorstel

In de al afgenomen enquêtes van het longitudinale onderzoek zien we op een aantal sleutelindicatoren (geen handen schudden, nauwkeurig handen wassen) nauwelijks variatie in de tijd. Op andere indicatoren zien we vooral geleidelijk verschuivende trends. Dat impliceert dat een hele frequente meting (wekelijks) niet zoveel toevoegt. Daarom is ons voorstel om nu in te zetten op een 3-wekelijks meting gedurende een jaar vanaf medio september 2020. Dat zijn 16 metingen. **Eind februari 2021 volgt een evaluatie en go/no go moment om te bepalen of deze metingen vanaf 19 maart 2021 worden doorgezet tot september 2021 en met welke frequentie.** We houden de mogelijkheid open om bij verandering van de verspreidingsgraad van het virus op te schalen naar een 2-wekelijkse meting (de kosten daarvan zijn in dit voorstel **niet** in beeld gebracht). De komende weken zullen we uitzoeken op welke perspectief we het beste kunnen inzetten (naleving van gedrag, draagvlak en/of omgaan met ervaren risico's). Dit zal de Gedragsunit in overleg doen met de modellers van CIb.

Voor een globaal representatief beeld landelijk beeld volstaat een steekproef van $n=1200$. Met deze steekproefgrootte zijn nadere uitsplitsingen naar regio en leeftijd slechts grofmazig te doen (noord- en zuid Nederland, jongeren, ouderen). VWS heeft de wens om regionale verschillen beter in beeld te brengen (en eventueel risicogroepen en kwetsbare groepen). Met een steekproef van $n=2400$ krijgen we een landelijk beeld, en kunnen we iets fijnmaziger inzoomen op regionale verschillen (bijvoorbeeld per provincie met $n=200$) of specifieke doelgroepen (bijvoorbeeld leeftijdsgroepen). Bij een indicatie dat bijvoorbeeld een bepaalde regio afwijkt kan een aanvullende regionale of doelgroep-meting worden uitgevoerd. Voor een driewekelijkse meting die nog fijnmaziger zicht biedt op regionale verschillen (veiligheidsregio's, of verschillen naar leeftijd per provincie/veiligheidsregio) is ten behoeve van de representativiteit minimaal een steekproef nodig van $n=4800$. Of uitsplitsing naar veiligheidsregio kan is nog niet zeker.

We stellen dan voor om gedragsindicatoren voor het corona dashboard in beeld te brengen in een reeks van 16 metingen met een steekproef van $n = 2400$ met optie op 1-8 aanvullende metingen. We zullen dit onderzoek uit zetten bij een gespecialiseerd onderzoeksbureau. RIVM zal zorgdragen voor de aansturing en de juiste vraagstellingen aan de hand van de ervaringen uit het reeds lopende gedragsonderzoek in afstemming met de wetenschappelijke adviesraad van de gedragsunit. Uitkomsten kunnen, na analyse door het RIVM, via het RIVM als open data beschikbaar worden gesteld, dit in afstemming met VWS. Parallel kan opname op het dashboard op dezelfde manier gebeuren als met de al beschikbare indicatoren.

Organisatie

Het is van groot belang heel gericht informatie te verzamelen en in de vraagstelling ook nauw aan te sluiten bij zowel de politiek-bestuurlijke wensen, als de benodigde wetenschappelijke borging en aansturing van proces van vraagstelling tot dataverzameling tot invoer in het dashboard. Om het proces van precieze en gerichte dataverzameling tot dashboard in het komende half jaar van de grond te krijgen, en te sturen en te begeleiden, richten we een kleine projectorganisatie (als onderdeel van de Gedragsunit) in. VWS zal betrokken worden in de verdere vormgeving hiervan. De uitvoering van de daadwerkelijke metingen zetten we uit bij een daarvoor te selecteren onderzoeksbureau dat zorg draagt voor de surveys en de steekproeftrekking. Gezien de omvang van de opdracht is hier een Europese aanbesteding, met de daar aan gekoppelde tijdsinspanning

aan de orde. De vertaling van de verkregen data naar het dashboard willen we, als dit bijvoorbeeld 16 keer gaat gebeuren, bij voorkeur geautomatiseerd doen.